

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis Universa, Complectens Omnia Morum Præcepta, Et Principia Decisionis Omnium Conscientiæ Casuum, Suis Quæque Momentis Stabilita

Ad usum Parochorum, & Confessariorum

Continens Tractatus De Virtutibus Moralibus, De Justitia Et Jure Et De
Contractibus

Antoine, Paul-Gabriel

Ingolstadii, MDCCXXXIII.

VD18 90392159

Tractatus de Virtutibus Moralibus & Vitiis eis oppositis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40993

TRACTATUS

DE
VIRTUTIBUS MORALIBUS,
ET VITIIS EIS OPPOSITIS.

Virtutes Morales sunt eæ, quæ habent pro objecto attributionis immediato actus humanos ut honestos, hoc est, consentaneos naturæ rationali ut rationali, & legi divinæ, & pro formali ipsam honestatem elucentem in illis actibus. Quælibet autem virtus moralis seorsim sumpta habet pro objecto materiali certos actus honestos sibi proprios, & pro objecto formali specialem honestatem elucentem in suis actibus.

Præter Religionem quatuor sunt primariæ virtutes morales, à quibus aliæ dimanant vel quibus annexæ sunt, unde dicuntur Cardinales, nimirum Prudentia, Fortitudo, Temperantia, & Justitia, quæ commendantur Sap. 8. *Sobrietatem, & prudentiam docet (sapientia) & justitiam, & virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus.*

Tom. II.

A 2

CA-

CAPUT PRIMUM.

De Prudentia, & Vitiis ei oppositis.

I. **P**Rudentia est virtus, qua certò novimus, quid in quavis particulari actione agendum sit tanquam honestum, vel fugiendum tanquam turpe, in ordine ad finem ultimum: nam agitur hîc de perfecta prudentia, quæ proposito vero, & ultimo fine totius vitæ humanæ, nempe Deo, seu Dei gloria, & possessione, præscribit media ad hunc finem apta. Est virtus Moralis tum objectivè, quatenus versatur circa eandem materiam, decernendo, & dictando, quid virtus moralis prosequi, & quid fugere debeat: tum directivè, quatenus dirigit voluntatem ad eliciendos actus semper honestos, & fugiendos inhonestos. Non residet tamen in voluntate, sed in intellectu, unde dicitur virtus intellectualis, morum doctrix.

II. Prudentiæ actus sunt benè consultare, rectè judicare, & præcipere executionem.

III. Peccata specialiter Prudentiæ opposita, alia sunt per defectum, scilicet 1. Præcipitatio, & inconsideratio, quæ sunt peccata ejusdem speciei, & gravitatis, cujus sunt illa, quibus homo se exponit præcipitanter, & inconsideratè judicando, vel agendo: nam eodem præcepto prohibentur. 2. Mentis inconstantia, qua sine justa causa mutatur sententia. Est mortalis quando quis ex voto, vel charitate, vel

DE VIRTUTIBUS MORALIBUS. 5

vel alio præcepto tenetur graviter perseverare in sententia. 3. Negligentia, quæ est mortalis, vel venialis prout quis negligit id, ad quod graviter, vel leviter obligatur, aut adit periculum graviter, vel leviter peccandi.

Alia sunt per excessum nempe 1. Prudentia carnis, quæ proposito malo fine, nempe bono creato inordinatè expetito, præscribit media ad hunc finem assequendum apta; est mortale ei obsequi in re gravi; nam Rom. 8. *Prudentia carnis mors est ... Sapientia carnis inimica est DEO, legi enim DEI non est subiecta.* 2. Astutia, quæ est notitia mediorum pravorum, occultorum, ad fallendum aptorum, cum affectu exequendi conjuncta. Est mortalis vel venialis pro ratione affectûs, cui subest, & damni, quod proximo obvenit, & pravitatis medii. Ad hanc revocantur dolus, & fraus, quæ in eo inter se differunt, quòd dolus sit astutiæ executio sive verbis, sive factis; fraus autem solis factis. 3. Nimia sollicitudo temporalia acquirendi, vel conservandi, quæ prohibetur Matth. 6. *Ne solliciti sitis anima vestra quid manducetis, &c.* Mortalis est, cum ex sollicitudine violatur gravis obligatio, vel cum in re creata ponitur finis ultimus; ut facit is, qui ex affectu illius peccat mortaliter, vel sic peccare paratus est, potius quàm re illa carere.

CAPUT II.

*De Fortitudine, & Virtutibus ei annexis,
ac Vitiis oppositis.*

Q. I. *Quid est Fortitudo, & quanam sunt vitia ei opposita?*

Resp. I. Fortitudo est virtus, quæ animum secundum rectam rationem, & legem divinam moderatur, circa ea, quæ acerbæ, & terribilia sunt: ita ut nec pravo timore, nec temeritate quidquam agat, aut omittat contra rectam rationem, & legem divinam: quare moderatur timorem, audaciam, & tristitiam in gravibus malis, & periculis præsertim mortis. Ejus actus sunt aggressio, & perpeffio.

Resp. II. Peccatur contra Fortitudinem per excessum & defectum timoris, & audendi: unde quatuor sunt vitia ei opposita. 1. Timiditas seu timor inordinatus, cum timetur quod, vel quando non oportet, vel plusquam oportet. 2. Animi stupiditas, qui est defectus timoris rationabilis, ut cum quis mala seu pericula non formidat, nec cavet, quæ, vel quando, vel quantum oportet formidare, & cavere. 3. Audacia, seu temeritas, quæ est excessus in audendo vel aggrediendo, quando, ubi, quomodo non oportet. 4. Ignavia, quæ est defectus audendi, ut cum quis non aggreditur vel non sustinet quod, & quando, & sicut recta ratio dicitur.

Q. 2.

Q. 2. *Quænam sunt Virtutes Fortitudini annexæ, & Vitia his opposita?*

Resp. Sunt quinque ejusmodi virtutes, nimirum

I. Magnanimitas, quæ est virtus ad contemptum rerum caducarum, & ad opera magna, ac heroica qua talia in omni virtutum genere inclinans: quare licet versetur circa opera ardua aliarum virtutum, est tamen specialis virtus; quia ad illa inclinat ex motivo proximo sibi proprio, nempe quia sunt magna & ardua, hoc est consentanea animo magno & generoso, ad maximam dignitatem, perfectionem, ad amicitiam, ac filiationem Dei, beatitudinẽque destinato, & magnis gratiæ præsiidiis instructo. Ei per excessum opponuntur præsumptio, ambitio, & vana gloria, de quibus dixi in Tract. de peccat. Per defectum verò Pusillanimitas, quæ est vitium, quo quis ex animi parvitate, nimiãque abjectione recusat tendere in id, quod est suæ potentiæ proportionatum, detrectatque officium, vel res magnas, quibus gerendis aptus est cum auxilio Dei; suamve authoritatem, dignitatem, & privilegia negligit, cum id necessarium vel utile est ad Dei honorem, aut aliorum utilitatem. Est mortale, vel veniale peccatum, prout sub mortali, vel veniali tenetur suscipere id quod detrectat; vel tueri id quod negligit.

2. Humilitas, est virtus, quæ vera nostri cognitione appetitum excellentiæ propriæ secundum rectam rationem & Dei voluntatem moderatur, ne inordinatè extollamur, & inclinatur ad vilitatem nostram, ac subjectionem erga Deum actibus internis, & externis agnoscendam, ac profitendam, atque omnem gloriam, ac honorem Deo ut bonorum omnium auctori tribuendum. Ejus actus præcipui sunt, 1. Agnoscere se ex se ipso nihil esse, nihil habere, sed omnia accepisse à Deo: imò se esse peccatorem, adeoque summâ pœnâ, & contumeliâ dignum. 2. Nihil sibi adscribere, sed se ipsum contemnere, omnem honorem, gloriam, ac laudem Deo ut bonorum omnium auctori attribuere. 3. Neminem contemnere, nemini velle præponi; sed omnes sibi animo præferre, considerando aliorum perfectiones, ac virtutes, sua verò vitia, & peccata, juxta illud. Phil. 2. *In humilitate Superiores sibi invicem arbitrantur.* 4. Subjicere se in omnibus Deo, & Superioribus ut Dei Ministris propter Deum. 5. Laudes, & honores, quantum recta ratio permittit, fugere; ea propter se nunquam querere, nec partis delectari. 6. Contemptus, contumelias, & humiliactiones æquo animo propter Deum exemplo Christi ferre; imò & diligere. 7. In rebus externis, & functionibus, quantum in se est, amplecti semper id, quod est abjectius, & minus honoratum

ratum, habita tamen ratione decori, dignitatis, & officii.

Humilitas est virtus præstantissima, virtutum procreatrix, & radix summæ, ac æternæ gloriæ; juxta illud Christi, *Qui se humiliat, exaltabitur.* Luc. 14. & 18. Estque necessaria ad salutem, imò est fundamentum aliarum virtutum, sicut Superbia est radix omnis peccati. Ei opponitur non solum Superbia, sed etiam inordinata sui abjectio, quæ fit cum injuria, aut neglectu muneris proprii, aut jacturâ statûs sui, vel damno eorum, quibus prodesse debes: ut si pater infra filium, Superior infra subditum exterius se abjiciat; nam humilitas inclinatur ad sui abjectionem juxta rectam rationem, & ut decet. Unde illud Eccli. 9. *Est qui se nimium submittit.*

3. Magnificencia, quæ est virtus inclinans ad magna opera externa magnis sumptibus efficienda, quando recta ratio dicitur, & præcipue ad ea, quæ pertinent ad honorem Dei. Differt à liberalitate, quòd hæc circa sumptus mediocres, & inordinarios, illa circa majores versetur. Ei opponitur per excessum profusio, qua quis majores sumptus facit, quàm ratio dicitur; est mortalis ratione gravis damni proximo illati, ut si propterea debita non solvas, Eleemosynas omittas, &c. per defectum verò parvificencia, qua quis, præ animi angustia, opus magnos sumptus requirens non audet suscipere, quando oportet, vel susceptum re-

A 5

linquit,

linquit, vel non decorè perficit, est mortalis, si graviter quis ad opus magnum teneatur, v. g. ex voto, promissione, &c.

4. Patientia, qua in rebus adversis mœror temperatur, & mala præsentia æquo animo tolerantur. Ei opponitur per excessum impatientia, qua quis plus justo de malis dolet. Potest esse mortalis ratione scandali, vel mali, quod quis ex impatientia facit, optatve, vel præcepti violati. Per defectum insensibilitas, seu animi durities, cùm quis ob animi stuporem nec propriis nec alienis malis movetur.

5. Perseverantia, seu constantia, quæ inclinatur, & firmatur ad persistendum in opere bono, non obstante molestia ac difficultate quantumvis diuturnâ, quandiu recta ratio dicat. Ei opponitur per excessum pertinacia, quâ quis proprium sensum, vel agendi propositum retinet quando non oportet, vel plusquam oportet: per defectum inconstantia in agendo, quâ quis sine justa causa à bono proposito desistit. Utrâque est mortalis, vel venialis, pro subjecta materia, seu prout gravis, vel levis obligatio violatur. Est autem semper veniale sine justa causa propositum bonum mutare, vel ab eo benè capto desistere in re non præcepta; quia inordinatum est, & contra rectam rationem leviter & sine rationabili causa bonum propositum mutare, vel ab inchoato bono discedere.

CAPUT III.

*De Temperantia, & Virtutibus ei
annexis.*

Q. I. *Quid est Temperantia?*

Resp. **Q** Temperantia latè sumpta est virtus, quæ juxta rectam rationem, & legem divinam operationes, & passiones humanas moderatur. Sive est Virtus refrænans animi affectus, qui ipsum contra rectam rationem alliciunt, illósque moderans secundum rectam rationem, ac legem divinam. Sed sic sumpta non est virtus specialis, nam id præstat omnis virtus moralis in sua materia; justitia enim, v. g. affectum à furtis, & injuriis avertit. Temperantia strictè sumpta est virtus, quæ secundum rectam rationem, ac Legem divinam moderatur appetitum, & usum rerum, quæ delectationem sensuum, præsertim gustûs, & tactûs pariunt, qualia sunt esculenta, poculenta, & venerea. Hinc tres sunt temperantiæ species, nempe abstinentia, sobrietas, & castitas.

Abstinentia. Est virtus, quæ juxta rectam rationem moderatur appetitum & usum ciborum oblectantium; atque etiam potionis non inebriantis.

Sobrietas. Est virtus, quæ appetitum, & usum potionis vim inebriandi habentis moderatur juxta rectam rationem. Supple semper, & juxta Legem divinam; nam quidquid est
& juxta

contra rectam rationem, est etiam contra Legem Dei, cum recta ratio sit intimatio Legis divinæ aeternæ.

Regula autem, ac mensura cibi, potûs, ac somni sumenda est ex fine proximo, ad quem ista per se referuntur, qui est bona corporis valetudo, & idonea mentis ad suas functiones obeundas dispositio, seu habitudo, ad Dei gloriam ultimè ordinata: nam finis est mensura eorum, quæ sunt ad finem. *Habet vir temperans in huiusmodi rebus mortalibus, & fluentibus vitæ regulam utroque testamento firmatam, ut eorum nihil diligat, nihil per se appetendum putet; sed ad vitæ huius, atque officiorum necessitatem, quantum sat est usurpet utentis modestiâ, non amantis affectu.* ait S. Aug. lib. de Morib. Eccles. cap. 21. Per necessitatem intellige non solum absolutam, ac physicam, sed etiam moralem: non enim illud solum dicitur necessarium vitæ humanæ, ejusque officiis, sine quo absolutè vivere, aut ea officia omnino obire non potes: sed etiam id sine quo hoc non potes commodè, & convenienter tuo statui, spectatis quoad qualitatem cibi, & potûs circumstantiis statûs, conditionis, officii, opulentia, loci, personarum quibuscum vivis, & negotiorum occurrentium. Igitur ad temperantiam spectat, nec plus, nec minùs cibi, potûs, & somni sumere, quàm ad bonam corporis valetudinem, & vires ad munera sua rectè obeunda requisitas, aptamque mentis ad suas fun-

functiones dispositionem expediat; cum hoc discrimine, quòd major quantitas sit illicita: minorem autem subinde fumere ob justam, & graviolem causam, quàm sit robusta valetudo corporis, v. g. ob carnis mortificationem, vel satisfactionem pro peccatis, sit laudabile, etiam si vires corporis imminuantur; modò tamen valetudo non nimis frangatur, nec mens reddatur ad suas functiones ineptior, ita ut homo semper valeat rectè præstare ea, ad quæ tenetur. Ea quippe bona est corporis valetudo, quæ optimè menti, & animæ salutis servit; nam corporis est, ut animæ serviat ad suas functiones, quæ omnes ad Dei gloriam, & salutem nostram referri debent. Hæc autem abstinencia major, quàm ratio temperantiæ per se exigit, pertinebit ad aliam virtutem, ex cujus affectu servatur, v. g. castitatem, pœnitentiam, &c.

Castitas. Est virtus, quæ cohibet, vel moderatur appetitum, & usum venereorum, ac delectationis venereæ secundum rectam rationem, & Legem divinam. Pudicitia autem vel est eadem virtus, quæ castitas, vel ejus pars integralis cohibens oscula, amplexus, aspectus, & tactus impudicos, eorúmque delectationem. Triplex est castitas, nempe virginalis, conjugalis, & vidualis. 1. Est voluntas constans, & efficax abstinendi totâ vitâ ab omni prorsus actione & delectatione venerea. 2. Est voluntas constans & efficax ab-

stin-

stinendi ab omni actione & delectatione venerea cum non conjuge, & ea utendi cum conjuge semper juxta rectæ rationis, & Legis divinæ regulam. 3. Est propositum abstinendi in posterum propter Deum ab omni actione, & delectatione venerea percepta in conjugio.

Abstinentiæ opponitur gula strictè sumpta, sobrietati ebrietas, & castitati luxuria, de quibus dixi in Tract. de Peccat.

Q. 2. An licet agere ob voluptatem, seu delectationem moderatam & per se licitam, eamque propter se appetere?

Resp. Neg. Quia 1. omnis actus, qui non est bonus saltem ratione finis, hoc ipso malus est, ut docet S. August. lib. 4. contra Julian. cap. 3. *Cum facit homo aliquid, ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare convincitur.* idque satis indicat Christus Matth. 12. dum ait: *Omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.* utique tanquam de peccato. Ergo omne opus otiosum moraliter est malum, æquè ac verbum otiosum, cum sit eadem ratio, & species ibi ponatur pro genere. At omnis actus, qui non est bonus, est saltem otiosus moraliter, seu inordinatè ad mores: ergo malus est. Jam verò actus non est bonus, nisi habeat finem honestum, hoc est, consentaneum naturæ rationali & Legi divinæ.

divinæ. 2. Homo deliberatè agens tenetur semper agere propter finem proportionatum, seu consentaneum naturæ rationali quatenus rationalis est, ideóque propter finem honestum; tenetur enim semper agere modo proportionato, seu consentaneo naturæ rationali, quâ rationali: alioqui sciens, ac volens deficit à conditione sua, & à dignitatis præstantia, quâ brutis excellit, séque ipsum deprimat ad modum agendi brutalem. Non potest autem agere modo proportionato naturæ rationali quâ rationalis est, nisi agendo propter finem consentaneum naturæ rationali, quatenus rationalis est. 3. Agens ob delectationem agit inordinatè, & contra rectam rationem: nam pervertit rerum ordinem à Deo authore naturæ institutum, secundum quem delectatio ex natura sua est propter operationem, non autem operatio propter delectationem, ut agnovit Aristot. *Bonum delectabile, inquit, cum sit inferius honesto, ordinatur per se ad illud.* & docet S. Thom. 1. 2. q. 4. a. 2. ad 2. *Divinus intellectus, qui est institutor naturæ, delectationes apponit propter operationes.* ut scilicet facilius, promptius, melius, & constantius efficerentur. Itaque delectatio moderata potest quidem percipi, & appeti ut medium, sed non ut finis; cum inordinatum sit, velle sistere in eo tanquam fine actionis, quod Deus instituit solum ut medium ad actionem melius, promptius, & constantius faciendam. 4. Innoc. XI. damna-

damnavit has propos. 8. *Comedere & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini; quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui.* hoc est, sistere in delectatione actuum tanquam in fine obtento. 9. *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpâ, ac defectu veniali.*

Hinc manducare etiam moderatè, audire Musicam, odorari florem, & similia oblectamenta capere ob solam delectationem, per se loquendo est venialis culpa.

Q. 3. Quenam sunt virtutes Temperantiæ annexæ?

Resp. Sex, Mansuetudo, Clementia, Studiositas, Modestia, Eutrapelia, & Circumspectio.

1. Mansuetudo est virtus, quæ iram moderatur juxta rectam rationem sic, ut non irascamur, nisi quando, quantum, cui, & quomodo oportet. Ei opponitur per excessum iracundia, de qua alibi: per defectum verò nimia dissimulatio, cum nempe ex iræ defectu mala impunita manent; nec quis irascitur ubi, quando, quantum & quibus oportet, ut justitia servetur, vitia corrigantur, scandalum tollatur, &c. Est mortalis ex genere suo, cum repugnet Charitati, vel Justitiæ.

2. Clementia est virtus, quâ Superior ex animi lenitate inclinatur ad pœnam debitam
miti-

mitigandam, vel remittendam, quantum patitur recta ratio, iustitia, disciplinæ bonum, Rei salus, & ædificatio publica.

Ei opponitur per excessum crudelitas, quâ quis ex animi austeritate propensus est ad exigendam pœnam ultra meritum culpæ. Est ex genere suo mortalis, cum repugnet Charitati, & iustitiæ. Per defectum verò nimia lenitas, qua quis pœnam remittit, aut mitigat ubi severitate utendum recta ratio dicitur, ad delinquentem emendandum, servandam disciplinam, &c. Est culpa gravis, vel levis, pro ratione damni, vel scandali, quod ex ea provenit.

3. Studiositas est virtus, quæ secundum rectam rationem moderatur appetitum sciendi, & ipsum studium, ita ut quis ea solum velit scire, quæ ipsius conditioni, & capacitati conveniunt, & studeat eâ diligentia, quâ oportet, iis rebus, quibus oportet, ex debito fine, & in debitis circumstantiis loci, & temporis. Unde ejus est refrenare affectum inordinatum cognoscendi, moderari studium, incitare ad diligenter addiscendum res necessarias & convenientes.

Ei opponitur per excessum Curiositas, quæ est inordinatus appetitus cognoscendi. Est autem inordinatus vel ex parte objecti, & tunc definitur, appetitio vel cura superflua cognoscendi ea, quæ ad se non pertinent, sive quæ nec ad propriam, nec ad proximi utilitatem,

nec ad Dei honorem conducunt: vel ex parte modi, ut si ea, quæ ad te spectant, velis addiscere tempore non congruenti, vel laboribus immodicis, & corpori, vel menti noxiis. Curiositas est mortalis. 1. Ratione objecti prohibiti, v. g. si legas libros ab Ecclesia, aut Superioribus prohibitos, aut velis scire ea, quæ dicuntur in Confessione, &c. 2. Ratione medii, si adhibeatur graviter illicitum, ut superstitiosum, &c. Vel ratione finis mortaliter mali. 3. Ratione periculi peccandi mortaliter, ut si legas libros contra fidem, aut bonos mores, &c. 4. Si per studium minus utile homo impediatur ab addiscendis iis, quæ scire tenetur. 5. Ratione nocimenti, seu damni, ut si ob immoderatum studium valetudo graviter laedatur. 6. Si quis ab alio scire vult, quod sub mortali revelare nequit. 7. Ratione injuriæ gravis, ut si quis litteras alterius clausas sine consensu ejus, à quo, vel ad quem scribuntur, saltem prudenter præsumpto, aperit, & legit: nam tunc violatur jus, quod quisque habet, ne arcana consilia, & negotia litteris commissa sine ejus consensu cognoscantur. *Ita Navar. Tolet. Layman, & alii.* Unde est mortale contra justitiam litteras alienas legere, quando continent secreta magni momenti, vel ea, quæ multum expedit non innotescere, vel quæ multum optat celari is, à quo, vel ad quem scribuntur, vel quando timeri potest inde secutura aliqua infamia, vel aliud damnum gra-

ve.

ve. Cùm autem id omne ante apertionem ignoretur, ideò litterarum alienarum apertio lectioque ordinariè mortalis est ob morale periculum lædendi jus secreti in re gravi. Id etiam est contra fidem publicam, cui sigilla litterarum credita intelliguntur. Multi docent esse solùm veniale litteras à Domino dilaceratas, & in publicum projectas ex sola curiositate colligere, junctisque partibus legere; quia tunc habentur pro derelictis. Sed hoc alii negant; quia Dominus lacerando satis ostendit se non derelinquere jus, quod habet ad secretum litterarum. At quare in publicum projicit? num sibi imputare debet, damnum inde secutum? Item peccat contra justitiam, qui alterius scripta ipso invito legit, & quidem mortaliter, si fiat cum gravi damno, vel alter valde cupiat esse secreta, graviterque sit laturus. Excipe nisi constaret scripta vergere in damnum injustum communitatis, vel etiam privati; nemo enim habet jus ad medium injustum. Possunt quoque litteræ aperiri auctoritate publicâ, nempe Principis, Magistratûs, cùm id exigat bonum commune, cui jura privatorum subordinantur. Sed ii, qui secreta legerint, tenentur celare. Parentes habent etiam jus aperiendi literas liberorum, curæ suæ subjectorum. Curiositas autem, qua non læditur graviter Charitas, nec justitia, est per se solùm venialis, secluso periculo graviter peccandi, vel prohibitione gravi: quia non est per se

magna inordinatio, quod quis præcisè id, quod ad se non pertinet, cognoscere velit sine gravi injuria alterius, aut supervacaneam in eo curam ponat, modo necessaria non negligat; vel plus æquo appetat cognitionem rerum sibi necessariorum, aut utilium.

Per defectum adverstatur Studiofitati Negligentia, quæ est voluntaria omisio studii, vel inquisitionis ad discendum, quæ quisque scire, vel discere tenetur. Estque peccatum grave, vel leve pro gravitate, vel levitate rei, quæ sciri debet, spectato ejus fine.

4. Modestia duplex est: una est modestia motuum externorum, quæ motus, & gestus corporis externos moderatur secundum rectam rationem, ita ut congruant personæ spectatæ tum in se, tum in ordine ad eos, quibuscum versatur, & ad locum, tempus, statum, &c.

Ei opponitur per excessum Petulantia, & Insolentia, qua non servatur decorum in voce, gestu, & aliis motibus externis corporis: ut si quis vocem nimium attollat, gestus, aut gressus insulsos habeat, si Religiosus mores aulicos sectetur, &c. Per defectum morum ruditas, seu Rusticitas,

Altera est modestia cultûs, seu parcitas, quæ in cultu, ornatûque corporis, & apparatu rerum externarum, domûs, supellectilis, convivorum, &c. servatur mediocritas, & congruitas ad personam, facultates, statum, conditionem,

nem, approbatam consuetudinem, & ad tem-
 pus, locum, &c. Contra hanc peccatur 1.
 Per Luxum, excedendo modum consuetum,
 & convenientiam conditioni, ac facultati per-
 sonæ in vestibus, conviviis, supellectili, &c.
 Item assumendo vestem alterius sexûs. *Cultus*
exterior (inquit S. Thom. 2. 2. q. 169. a. 2. ad
 3.) *debet competere conditioni personæ secundum*
comunem consuetudinem. Et ideò de se vitiosum
est, quòd mulier utatur veste virili, aut è conuer-
so: & præcipuè quia hoc potest esse causa lasci-
via, & specialiter prohibetur in lege... Potest ta-
men quandoque hoc fieri sine peccato propter ali-
quam necessitatem, vel causâ se occultandi ab ho-
stibus, vel propter defectum alterius vestimenti,
vel propter aliquid aliud huiusmodi. 2. Ratione
 affectûs inordinati, quando nimium studium
 in huiusmodi rebus ponitur, ut sæpe faciunt
 fæminæ multum temporis tam pretiosi in se
 ornandis collocantes. 3. Per defectum, &
 dicitur Sordiditas, qua non servatur decorum
 in cultu corporis, & rerum suarum.

Porro peccata contra utrâque modestiam
 interdum sunt mortalia, scil. ratione scandali,
 damni, pravi finis, &c. sic excessus in ornatu,
 & apparatu externo est mortalis ratione effe-
 ctûs, si sit causa non solvendi debita, non dan-
 di eleemosynas necessarias, non collocandi
 liberos in statu conveniente, vel alia non præ-
 standi, ad quæ quis tenetur: vel ratione affe-
 ctûs graviter immoderati, ut si propter orna-

tum aliquis sit paratus peccare mortaliter: vel ratione scandali, quod sæpè dant mulieres in modo se exornandi, qui ad luxuriam alliciat intuentes, ut reverà alliciunt mulierum referatus sinus, cæteraque corporis nuditates, ut docet S. Carol. in instruct. Confessar.

Sed an mulieres peccant, si se ornent ad placendum viris?

Sic respondet S. Thom. 2. 2. q. 169. a. 2. *Si mulier conjugata ad hoc se ornet, ut viro suo placeat, potest hoc facere absque peccato. Illæ autem mulieres, quæ viros non habent, nec volunt habere, & sunt in statu non habendi, non possunt absque peccato appetere placere virorum aspectibus ad concupiscendum: quia hoc est dare eis incentivum peccandi. Et si quidem hac intentione se ornent, ut alios provocent ad concupiscentiam, mortaliter peccant. Si autem ex quâdam levitate, vel etiam ex quadam vanitate propter jactantiam quamdam, non semper est peccatum mortale, sed quandoque veniale. Et eadem ratio, quantum ad hoc, est de viris. Et ad 2. ait: Mulierum fucatio est quædam species fictionis, quæ non potest esse sine peccato... Non semper tamen talis fucatio est cum peccato mortali, sed solum quando fit propter lasciviam, vel in Dei contemptum.*

5. Eutrapelia seu jucunditas est virtus, quæ inclinatur ad servandum modum, ac decorum in dictis, & factis ludicris ad animi recreationem institutis.

Contra

Contra illam peccatur per excessum 1. Ratione objecti, si immodestum, petulans, contumeliosum, injuriosum, obscœnum, periculosum, vel prohibitum jocandi, aut ludendi genus usurpetur. 2. Ratione circumstantiarum, si genus ludendi, vel jocandi alioqui licitum exerceatur in loco vel tempore indebito, modo indecoro, nimis diu, vel contra dignitatem personæ illud usurpantis, vel ejus, coram quâ usurpatur. 3. Ratione immodici affectûs.

Per defectum verò peccatur, cum quis ex animi austeritate, seu morositate omnem honestam animi recreationem sibi necessariam repudiat, vel in aliis impedire conatur.

6. Circumspectio est virtus, quæ sermones moderatur secundum rectam rationem, & Legem divinam, ita ut non loquamur nisi quando, ubi, quæ, quibus, & quomodo oportet. Est valde necessaria, quia ex ejus defectu innumera admittuntur peccata, nam *lingua ignis est, universitas iniquitatis.* Jac. 3.

APPENDIX.

De Jejunio Ecclesiastico.

Q. I. **Q**uenam ad illud requiruntur?

Resp. I. **Q**uia I. Abstinencia à carnibus, atque etiam ab ovis, & lacticiniis; nam hæc sunt

B 4

sunt

sunt etiam prohibita jure communi, eò quòd ex carne originem ducant, & multum nutriant, can. 6. dist. 4. ex S. Gregor. ibi: *Par est, ut quibus diebus a carne animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quæ sementinam carnis trahunt originem, jejunemus: à lacte videlicet, caseo, & ovis.* Hinc Alex. VII. damnavit hanc propos. *Non est evidens, quòd consuetudo non comedendi ova, & lacticia in Quadragesima obliget.* Verùm hac in re spectanda est cujusque regionis legitima consuetudo, nam quibusdam in locis esus ovorum, & lacticiniorum omnibus jejuniorum diebus prohibetur, in plerisque verò solum in Quadragesima: imò dicunt in quibusdam, ut in Germania ne in Quadragesima quidem. S. Thom. 2. 2. q. 147. a. 8. ad 3. ait: *In jejunio quadragesimali interdiciuntur universaliter etiam ova, & lacticia. Circa quorum abstinentiam in aliis jejuniis diversæ consuetudines existunt apud diversos, quas quisque observare debet secundum morem eorum, inter quos conversatur.*

2. Abstinentia à pluribus refectionibus, ita ut intra spatium diei naturalis non nisi semel corpus reficiatur. Sic enim Ecclesia vult per jejunium corpus castigari, & concupiscentiam coerceri, ut tamen natura ipsa non notabiliter lædatur: multum autem læderetur, si una relectio non permitteretur; & corpus non castigaretur, nec concupiscentia satis coerceretur, si permitterentur duæ. Hæc relectio debet

bet

bet esse continua, alioqui non esset una, sed
reperita. Si quis tamen ob urgentis negotii
causam ab illa nondum sufficienter sumpta
discedat, potest confecto negotio ad eam re-
dire, eamque perficere; quia spectatis cir-
cumstantiis, & ex intentione censetur unica
moraliter refectio. Secus, si satis refectus ab
ea discesserit. Non licet autem diu protrahe-
re prandium, nam hoc esset æquivalenter du-
plicem refectioem sumere: idem enim est
in ordine ad nutriendum corpus, sumere no-
vam, aut diu continuare eandem refectioem,
quæ re ipsa erit moraliter, & virtualiter multi-
plex. Nec refert, quòd non semper edatur,
sed fiat combulatio, nam interea concoquit
stomachus cibos sumptos, qui sufficiebant pro
integrarefectioem, & alii substituuntur.

Hinc qui die jejunii mane comedit etiam in-
culpatè, putà ex inadvertentia, tenetur eo die
abstinere ab alia refectioem, si potest sine gravi
incommodo; quia jejunium adhuc quoad
unicam refectioem servare potest, *Lessius*.

3. Certum tempus refectioem, quod nunc
ex recepta consuetudine est circa meridiem,
ita ut non liceat sine justa causa hanc horam
anticipare, ut constat ex sensu, & praxi Eccle-
siæ. Potest tamen pro arbitrio differri refe-
ctio usque ad horam tertiam pomeridia-
nam, vel solis occasum, ante quod tempus
olim vetita erat, saltem in Quadragesima.

Q. 2. An præceptum jejunii per se obligat sub mortali?

Resp. Aff. Constat 1. ex consensu Doctorum, & fidelium. 2. Quia res præcepta capax est gravis obligationis (cum sit opus virtutis in suo genere grave,) & ab Ecclesia absolute præcipitur. Præcepta autem obligant pro gravitate materiæ, saltem dum Superior expressè non declarat se velle tantum leviter obligare. 3. Alex. VII. damnavit hanc propos. Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientiâ hoc faciat, puta quia non vult se subicere præcepto.

Hinc peccat mortaliter 1. Qui die jejunii, vel abstinentiæ carniû, comedit sine necessitate carnes; nisi excuset à mortali materiæ parvitas, quæ communiter admittitur, eò quòd prohibeantur carnes prout nutritivæ, seu refectionis vitium, at parùm carnis parùm nutrit; ergo etiam parùm seu sub parva culpa, & non graviter prohibetur. Hæc tamen parvitas difficilè constitui potest. 2. Qui vescitur ovis, aut lacticiniis, nisi permessa sint ab Episcopo, vel legitima consuetudine. 3. Qui aliquid notabile extra unam refectionem, & colatiunculam comedit, etiam interruptim.

An autem mortale sit tempus refectionis notabiliter anticipare sine justa causa?

Controvertitur. Layman censeo olim quidem

dem

dem notabilem anticipationem fuisse mortalem, nunc verò spectatâ hodiernâ Ecclesiæ consuetudine esse solum venialem. Sed Covar. Nav. Sanchez, Comitol. Azor, Reginal. & alii docent etiam nunc esse mortalem, & probant 1. Ex sensu fidelium, & ex fine jejunii. 2. Ex cap. *Solent.* de Consec. dist. 1. *Nullatenus jejunare credendi sunt, si ante manducaverint, quam vespertinum celebretur officium.* & ex Conc. Rothomag. an. 1072. cap. 21. *Nullus in Quadragesima prandeat, antequam, horâ Nonâ peractâ, Vespertina incipiat. Non enim jejunat, qui ante manducat.* Ergo ex mente Ecclesiæ tempus refectionis lege, vel consuetudine universali statutum, est conditio pertinens ad substantiam præcepti, vel ad modum substantialem illius. Nam etsi in anticipatione horæ discessum sit ab instituto veteris Ecclesiæ, non tamen in eo, quòd certa hora servetur, quam non liceat comedendo prævenire. 3. Ex S. Thom. in 4. dist. 15. q. 3. a. 4. q. 3. *Ille jejunium solvit, qui Ecclesiæ determinationem non servat. Unde cum Ecclesia instituerit certum tempus comedendi jejunantibus, qui nimis notabiliter anticipat, jejunium solvit.* Porrò juxta multos nulla est culpa, si ob justam causam, qualis est iter necessarium faciendum, tempus illud notabiliter antevortatur, eò quòd id usu receptum sit apud doctos, & probos; & facilius excusatio in hoc locum habeat, quam in aliis ad jejunium requisitis, cum refectionis tempus ad finem jejunii minùs conducatur.

Q. 2.

Q. 3. *Quid dicendum de Cænula seu Collatiuncula?*

Resp. I. Hæc consuetudine inducta est, & ab Ecclesia tolerata, ideóque ex probata piorum ac timoratorum consuetudine determinanda est, secundum quantitatem, & qualitatem ciborum. De quantitate id universim dici potest, eam debere esse valdè modicam, ne cænula convertatur in cænam; & juxta multos non debere esse eandem pro omnibus, & ubique, sed diversam pro diversitate complexionum, laborum, ac regionum, quarum aliæ aliis calidiores sunt: unde fit, ut alii minore cibo, quàm alii indigeant. In variis locis consuetudo plus permittit in Vigilia Nativitatis, & in Cæna Domini, quàm aliis diebus. Quoad qualitatem prohibentur ii cibi, qui valdè nutriunt, qualia sunt ova, pisces, legumina cocta, quippe ignis coctio materiam nutritioni aptiorem efficit; ut proinde corruptela sit, inquit Azor, si fumantur legumina, & pisces. Nam cum lex jejunii unicam refectioem permittat, inductaque sit consuetudine Cænula, in hac iis solùm cibis licet uti, qui ipsa consuetudine sunt approbati, quales sunt leviores, ut fructus, & pro more regionis parùm casei. Licet tamen sumere jusculum ex leguminibus coctis ob necessitatem, ita ut habeat rationem medicinæ potius, quàm cibi: nam ex S. Thom. medicinarum assumptio non solvit jejunium.

Resp.

Resp. II. Non licet Cænulam sumere mane ante meridiem: quia Ecclesia præcipit, & Canones præscribunt, ut nil sumatur in cibum antè horam consuetam, quæ circiter meridiem est. Imò non licet cænulam sumere etiam meridie, dilatâ ad Vesperam Cœnâ, nisi iusta causa subfit, ut ratione negotiorum per diem gerendorum, hospitem, itineris, vel si quis aliter non posset noctu dormire. *Ita Navar. Azor. Less. Layman, dicens banc esse communem sententiam.* quia consuetudo cænulam permittens habet, ut nocte tantum sumatur, nisi adsit iusta causa excusans: quæ tamen si absit iuxta multos erit solum veniale; quia non violatur jejunium quoad substantiam, sed solum variatur ejus circumstantia non substantialis.

Q. 4. An qui ex iusta causa dispensatus est in abstinentia carnis, hoc ipso liberatur abstinentiâ ab alterâ refectiõne?

Resp. Neg. Quia 1. istæ duæ abstinentiæ, quas lex jejunii præscribit, sunt à se invicem separabiles, & seorsim conducunt ad finem præcepti, videlicet macerationem carnis; & causa dispensationis sufficiens pro una, non semper sufficit pro duabus. Cùm autè lex plures obligationes dividuas continet; qui unam exequinequit, tenetur ad aliam, si possit. 2. Papa Romæ, & Episcopi in variis Dioccesibus, cùm dispensârunt in abstinentia carnis ob causam pro ea sola sufficientem, declarârunt se non dispen-

dispensare in abstinentia à pluribus refectio-
nibus, sed ejus obligationem relinquere. Et
dicitur extare authentica de hoc Innocentii
XII. declaratio.

*Q. 5. An toties quis peccat mortaliter, quoties diè
jejunii sumit refectio, iteratam?*

Resp. Non pauci affirmant. Quia 1. juxta
omnes toties quis peccat, quoties carnes co-
medit; quia præceptum abstinendi à carnibus
est negativum, vetans ne ullo diei tempore
comedantur: at præceptum abstinendi à plu-
ribus refectioibus est etiam negativum;
nam non præcipit unam refectioem, sed
præcisè plures refectioes prohibet. Ergo
sicut peccatur per quasvis comestiones car-
nium, ita & per quotlibet, & singulas refectio-
nes ultra unam: præcepta enim negativa
violantur non solum per 1um & 2um Actum,
sed etiam per quoscumque alios sequentes. 2.
Quando vetatur aliquid sæpius, quàm semel
uno eodemque tempore fieri, non solum pro-
hibetur fieri bis, sed etiam ter, quater, &c.
Sic cum Lex vetat, ne fidelis sæpius quàm se-
mel eodem die communicet, aut sæpius in vita
Baptizetur, non solum 2. sed etiam 3. & 4.
actu violatur præceptum. Deinde mortifi-
catio carnis, quæ est finis legis, adhuc aliqua
obtinèri potest per omissionem aliarum refe-
ctionum: nam si quis mane, & in prandio se
refecerit, adhuc notabilis est mortificatio se
absti-

abstinere Vesperi, ut fuisset abstinere mane, & semper subtrahitur materia concupiscentiæ. 3. Ecclesia solum permittit unam refectionem, idque ad mortificationem carnis. Ergo præter secundam refectionem vetatur quoque alia ulterior, quæ etiam repugnat mortificationi carnis.

Hinc tres refectiones sumere non licet ei, cui duæ sufficiunt, & permissæ sunt ob infirmitatem.

Q. 6. An violat jejunium qui extra refectionem consuetam, & cænam aliquid bibit, vel comedit?

Resp. I. Multi docent non violari potu etiam vini, modò non in ea quantitate bibatur, quæ censeatur esse in fraudem jejunii; quia id permittit consuetudo à tempore immemoriali; nam cum potus ordinetur potius ad distributionem cibi per corpus, & refrigerium sanguinis, quam ad alendum; ideo Ecclesia ejus usum non vetuit. Idem dicunt de electuariis quibusdam, quæ parum nutriunt, v. g. Thæo. Sed alii id negant, aut non concedunt, nisi de potu necessario ad sitim sedandam, qui nihil, aut parum nutriat, & de electuariis, quæ in parcissima quantitate, & cum necessitate sumuntur, ita ut sint loco medicinæ. Circa hoc sic habet St. Thom. 2. 2. q. 147. a. 6. ad 2. *Jejunium Ecclesiæ non solvitur nisi per ea, quæ Ecclesiæ interdiceret intendit instituendo jejunium. Non autem*

autem intendit Ecclesia interdicere abstinentiam potus, qui magis sumitur ad alterationem, licet aliquo modo nutriat. Et ideo licet pluries jejunantibus bibere. Si autem quis immoderate potu utatur, potest peccare, & meritum jejunii perdere: sicut etiam si immoderate cibum in una comestione assumat. Et ad 3. Electuaria, etiam si aliquo modo nutriant, non tamen principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum. Unde non solvunt jejunium, sicut nec aliarum medicinarum assumptio, nisi forte aliquis in fraudem electuaria in magna quantitate assumat per modum cibi.

Resp. II. Juxta omnes violatur jejunium, si extra hæc tempora sumatur jusculum, lac, vel similis potio, quæ ad nutriendum principaliter ordinatur: quia vetantur ea omnia, quæ per se, ac principaliter ordinantur ad nutritionem, sive ea comedendo; sive bibendo, aut sorbendo sumatur, nam hæc cibi nomine veniunt, ut docet Bellarmin. lib. 2. de Bonis oper. cap. 1. idem dic de pomis, pyris, uvis recentibus, & omnibus aliis fructibus: nam hæc, & similia sumere est juxta communem sensum revera comedere, non bibere; & ex se nutriunt. S. Antonin. Licet tamen ob necessitatem aliquando in parva quantitate sumere per modum medicinæ, quamvis nutriat. Sic manè paucillum panis cum haustu vini sumere licet ei, qui aliter sine gravi incommodo non posset jejunare, vel functiones animi, aut munera sua rectè obire

bibere: nam id tum se habet per modum medicinae, quæ non prohibetur diebus jejunii.

Resp. III. Qui exiguum quid nutritivum sæpius eodem die sumit, etsi sine proposito aliquid notabile sumendi, peccat mortaliter, cum ad quantitatem notabilem scienter pervenit. *Quia I. Alex. VII. damnavit hanc propos. In die jejunii; qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in se comederit, non frangit jejunium.* 2. Plura illa medica conflatur simul magnam quantitatem; & producant notabilem effectum, in quo uniantur, scilicet notabilem nutritionem. Nam nutriunt perinde, ac si magna quantitas continenter sumeretur, singulæ enim partes cibi, sive simul, sive interruptè sumantur, addunt robur, & substantiam, quæ roboratio manet simul post sumptas omnes partes. Hinc non licet bibere pro arbitrio, & toties aliquid exiguum, manducare ne potus noceat; nam sic sæpius modicum quid comedendo perveniretur ad quantitatem notabilem, idè quæ violaretur jejunium.

Porro non excusatur à culpa veniali, qui rogatus ab amico exiguum quid comedit, nè inurbanus videatur; nam non est hæc justa, ac legitima causa solvendi ex parte jejunium; nec licet unquam peccare, vel leviter. *Azor, & alii.*

Q. 7. Quinam excusantur à Lege jejunii?

Not. Certum est omnes Christianos post

Tom. II

G

1240

21um. annum completum teneri ad jejunium ab Ecclesia præceptum, nisi iusta ex causa excusentur. Nam nemo qui potest, excipitur, & Lex est universalis, ut constat ex sensu Ecclesiæ; & causa hujus præcepti in omnibus locum habet, nam omnes egent mortificatione carnis, & castigatione corporis, ut subjiciatur spiritui, & Deo satisfiat pro peccatis.

Resp. Quoad abstinentiam ab altera refectio-
ne excusantur generatim omnes, qui sine
gravi incommodo, seu damno jejunare non
possunt. Speciatim verò hi. I. Ægroti, infir-
mi, item convalescentes, quos infirmitas valde
extenuavit: quia iis non sufficit una refectio,
sed indigent crebriore, & modica. De sufficien-
ti gravitate infirmitatis consulendus est pru-
dens Medicus, nam ratione officii, & peritiæ
ad ipsum spectat hoc judicium. Quòd si cau-
sa ei est dubia, & incerta, auctoritate Superio-
ris opus est; quia tunc necessaria est juris
relaxatio, ad quam Medicus, vel Confessarius
potestatem non habet. *Azor.* Qui autem ob
infirmitatem non possunt jejunare omnibus
diebus Quadragesimæ, sed possunt aliquot
diebus cujusque hebdomadæ, v. g. alternis,
vel duobus, &c. tenentur illis diebus, quibus
non habent justam causam non jejunandi.
Nam cum singulis diebus sit affixa nova obli-
gatio jejunandi, & hæc non tollatur nisi per ju-
stam causam; si aliquot diebus impleri possit
obligatio, tunc ea urget. Qui verò dormire
neque-

nequeunt, nisi sumptâ cœnâ, non ideò excusantur à jejunio, cum possint illud servare sine gravi incommodo, v. g. Collatiunculam circa meridiem sumendo, & integram refectio- nem serò: nam præceptum obligans ad aliquid, simul obligat ad media saltem non valdè difficilia, licet non ordinaria.

2. Prægnantes, & Nutrices; nam egent cibo pro se, & pro foetu vel prole, & jejunium iis graviter noceret.

3. Pauperes, qui non habent, quod uni justæ refectio- ni sufficiat, sed. (ut ait S. Thom. q. 147. a. 4. ad 4.) *Pauperes, qui possunt sufficienter habere quod eis sufficiat ad unam comestio- nem, non excusantur propter paupertatem à jejuniis Eccle- siæ; à quibus tamen excusari videntur illi, qui frustratim elemosynas mendicant, qui non possunt simul habere quod eis ad victum sufficiat.*

4. Pueri, ex communi, ante annum 21 um. completum non obligantur: quia cum usque ad hoc tempus communiter crescant, ac fir- mentur hominum corpora, egent frequentio- re cibo, tum propter debilitatem naturæ, tum propter necessitatem augmenti, quod fit de residuo alimenti, ait S. Thom. a. 4. ad 2. Nec obstat quod aliqui ante hoc tempus non indigeant frequenti cibo, quia legislator attendit id, quod communiter & in pluribus accidit, ait S. Thom. monens conveniens esse, ut adolescentes je- junent plus vel minus secundum modum suæ ætatis, ut cum tempus obligationis advenerit,

facilius eam exequantur, & praesertim ut carnis concupiscentias, quibus tunc exaestuatur natura corrupta, jejunio coerceant. Imò possunt adolescentes ad jejunium obligari, ob urgentem gravem necessitatem, sive publicam, ut Jon. 3. sive privatam, ut si egeant hoc remedio ad cohibendam libidinem; nam bonum commune, & privatum spirituale praeferrì debet bono privato, & corporali.

Quoad senes, quamvis aliqui putent eos à jejunio eximi circa annum septuagesimum, tamen ex communi, teste Layman, aut saltem communiore, non est pro iis certum tempus constitutum, quo lege jejunii sint soluti, eò quòd alii citius, alii tardius viribus deficiant; cum è contra communiter crescant, & firmantur homines usque ad annum 21 um. Quare senes non excusantur, nisi quando corporis vires deficiunt, ita ut pluribus modicis egeant refectionibus aliàs grave nocumentum passuri. *Senes si sunt multùm debiles, & modo possunt excusari, sicut dictum est de infirmis. Ratione autem senectutis tantùm non excusantur, si sunt fortes ad ferendum jejunium; nec est determinata aetas ab aliquo, usque ad quos annos quis tenetur ad jejunium.* ait S. Antonin. 2. p. tit. 6. cap. 2. §. 5.

§. Operarii, opifices, & ii omnes, qui ex officio exercent opera laboriosa, ob quæ sine gravi incommodo jejunare nequeant. Quales sunt agricolæ, fossores, vinitores, fabri lignarii, & ferrarii, pistores, bajuli, & alii similes, quorum

RUM.

rum labor gravis est, & corpus multum defatigat. Idque juxta multos, quamvis non sint pauperes, modo talia opera ex officio exercent: quod, teste Sylvestro, iis concessit Eugen. IV. Ita ut non teneantur cessare ab exercitio suæ artis seu professionis ad jejunandum. Porro eo die, quo non laborant, ut si dies Festus superveniat in Quadragesima, tenentur jejunare, nisi aliàs grave incommodum sentirent ob laborem præcedentis diei, aut judicio prudenti redderentur inepti ab laborandum die sequenti.

Ex communi, non excusantur notarii, scribæ, pictores, barbitonfores, sartores, Typographi, qui torcular non tractant, sed characteres duntaxat componunt; futores, qui non suunt, sed solum scindunt corium, & materiam præparant; famuli, & ancillæ, qui non magnis in laboribus exercentur; & omnes quorum labor non est gravis, nec fit cum magna agitatione, quando unam justam refectio-nem sibi accomodatam habere possunt: quia isti possunt sine notabili incommodo jejunare. Hinc Alex. VII. damnavit hanc propos. *Omnes officiales, qui in republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio.* Item Professores, seu Præceptores, qui manè & serò docent, non excusantur à jejunio præcisè ob suum laborem, nisi adsit specialis infirmitas: nam experientiâ constat eos

C 3

posse

posse communiter jejunare sine gravi nocu-
mento, quod solum potest eos excusare.

6. Qui pedibus conficiunt iter, quod in tem-
pus aliud à jejunio liberum nequeat commo-
dè differri, modo spectatis omnibus, ut itine-
ris longitudine, viarum difficultate, laboris
gravitate, itinerantis viribus, &c. non possint
sine notabili incommodo jejunare; quare circa
hoc non potest determinari numerus leuca-
rum, qui generatim excuset à jejunio; nam alii
plus, alii minus laboris capiunt ex via, & viae
aliae aliis sunt difficiliore, tempus etiam potest
augere, vel minuere incommoda, &c.

Dixi, *pedibus*, quia non excusantur, qui
equo, vel curru iter faciunt, nisi fortè ob ex-
traordinariam concussionem, ac defatigatio-
nem non possint sine gravi incommodo jeju-
nare. Nam lex jejunii obligat, quando serva-
ri potest sine notabili incommodo, seu nocu-
mento. Hinc Alex. VII. damnavit hanc pro-
pos. *Excusantur absolute à precepto jejunii om-
nes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter
agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi
iter unius diei conficiant.*

7. His causis multi addunt pietatem, sive
opus præstantius, & Deo gratius, incompossi-
bile moraliter cum jejunio, ut sunt opera mi-
sericordiae, tum corporalia, tum spiritualia, &
etiam religionis, quæ quis jejunando non pos-
set exercere, nec in tempus aliud differre, si
exerceantur ex officio, vel obedientia, vel ob
necessi-

necessitatem proximi: quia (ut ait S. Thom. 2. 2. q. 147. a. 4. ad 3.) *Non videtur fuisse intentio Ecclesie statuentis jejunia, ut per hoc impediret alias pias, & magis necessarias causas.* Nam cum Ecclesia præcipiat jejunium ut promotivum ad bonum, non intendit obligare ad illud prout impedimentum est majoris boni.

Observa. I. Nemo ab abstinence carnis liberatur præcisè ob ætatem, & laborem gravem: Sed ad hoc requiritur morbus, vel infirmitas major, & specialis; quia abstinence à carnibus rariùs potest grave nocumentum inferre, quàm abstinence ab altera refectione.

2. Quamvis adsit gravis infirmitas, vel morbus, adhuc petenda est licentia à Superiore, nisi fortè in certis casibus ex consuetudine non petatur. Ita S. Thom. loco cit. & Conc. Tolet. 8. c. 9. id exigit. Tum quia rectus ordo disciplinæ id postulat: tum ut agnoscat auctoritas Ecclesie: tum maximè ut vitetur periculum seipsum decipiendi, & violandi legem: nam sibi quisque facilè fingere potest adesse causam justam exemptionis.

3. In dubio de sufficientia causæ ad non jejunandum, semper peti debet dispensatio; quia stat pro lege possessio, & indubio tutior pars eligi debet. Dispensare possunt cum sæcularibus Episcopus, vel etiam Parochus, juxta cujusque Diocesis consuetudinem; nam potestas dispensandi in hac lege sæpe occurrente potest ex consuetudine esse ei concessa,

cum bonum animarum id postulet. Cum regularibus verò Superior localis: quia in suos potestatem habet quasi Episcopalem. Confessarii autem, sicut & Medici possunt solum declarare obligationem ieiunandi non esse, ubi id constat, & causam dispensandi sufficientem esse, vel non esse: qui graviter peccabunt, si imprudenter, & nimiam facilitate declarent. *De consilio rationabili Medici infirmus solvens jejunium, vel comedens carnes diebus prohibitis non peccat: sed peccaret Medicus, si sine causa rationabili, vel saltem dubia talia mandat, vel ordinat infirmis:* ait S. Antonin. loco cit.

CAPUT IV.

De Virtutibus Justitiæ annexis.

Nam de Justitiæ erit Tractatus specialis. S. Thom vocat Virtutes Justitiæ annexas, alii verò Justitiæ species imperfectas, quæ versantur circa aliquod debitum ad alterum, sed quod non est tam rigorosum, quam debitum Justitiæ, vel quod adeò magnum est, ut nequeat reddi ad æqualitatem: tales sunt Religio, Pœnitentia, Pietas, Observantia, Obedientia, Gratitude, Affabilitas, Liberalitas, & Veritas in dicendo. De Religione fusè dictum est, de Pœnitentia suo loco; nunc de aliis.

I. Pietas sumpta pro speciali virtute, est virtus per quam tribuitur debitus cultus tum parentibus.

rentibus tanquam vitæ, & educationis post Deum authoribus: tum patriæ, quia patria aliquo modo est principium ortûs, eò quòd parentes foveat, & idonea ad ortum, & educationem suppeditet: tum etiam aliis consanguineis ob coniunctionem, quam habent cum parentibus. Consistit hic cultus tum in honore parentibus suo tempore, & loco deferendo, tum in obsequiis & necessariis vitæ subsidiis præstandis, ex S. August. l. 83. quæst. q. 31.

2. Observantia est virtus, per quam defertur cultus, hoc est, honor, & obsequium Superioribus, ob eminentiam coniunctam cum beneficio gubernationis; atque etiam aliis personis virtute, sapientiâ, aut dignitate conspicuis, quatenus ratione talis perfectionis idonei sunt ad nos gubernandum, seu dirigendum, saltem exemplo suo, vel consilio. Duplex est, nempe politica, qua ob dignitatem politicam, vel excellentiam humanam; & religiosa, qua ob dignitatem, vel perfectionem supernaturalem cultus defertur.

3. Obedientia duplex est, alia est virtus generalis, inclinans ad observandum quodvis præceptum ex quovis motivo bono: & sic obedire pertinet ad quamlibet virtutem, ex cuius motivo mandatum servatur. Ei opponitur inobedientia generalis, quæ est vitium generale, consistens in cuiusvis præcepti violatione, ex quovis motivo; ideòque est peccatum

catum mortale in re gravi, veniale in levi, & includitur in omni peccato tanquam ratio generica.

Alia est virtus specialis inclinans subditum ad exequenda præcepta Superiorum, quia præcepta sunt. Ei opponitur inobedientia formalis, quæ est violatio præcepti, quia præceptum est: unde semper mortalis est, etiam in re levi: quia est contemptus præcepti, ac potestatis præcipiendi; nam nolle obedire præcepto eo quod præceptum fit, est illud contemnere, & simul potestatem, unde manat.

Porro obedientia minùs strictè sumpta est virtus, qua quis voluntati Superioris se accommodat, sive præcipiat, sive non.

4. Gratitude est virtus inclinans ad compensandum beneficium acceptum, quantum, & ubi recta ratio postulat. Eius officia sunt beneficii æstimatio, benigna acceptatio, gratiarum actio, grata commemoratio, & repensio beneficii pro loco, & tempore. Ei opponitur Ingratitude, quæ est peccatum, cum disconveniat naturæ rationali ut rationali, & opponatur virtuti; *ex hoc enim aliquid dicitur esse peccatum, quod virtuti contrariatur.* Ait S. Thom. 2. 2. q. 148. a. 1.

5. Affabilitas est virtus, quæ totam conversationem nostram cum proximo, consistentem in colloquiis, convictu, & actionibus, quibus cum illo tractamus, ita moderatur, ut
ei gra-

ei grata sit, servata tamen decoris ratione: efficitque, ne nimis blandè, neque nimis asperè in congressibus nos geramus. Ei opponuntur per excessum blanditiæ, & adulatio; per defectum morositas, quâ proximo molestia, & tedium in congressibus affertur.

6. Liberalitas est virtus, quæ moderatur a-morem divitiarum, & reddit nos faciles, & promptos ad eas impendendas, quantum, & quando recta ratio dicitur. Unde ejus officium est 1. Moderari affectum divitiarum secundum rectam rationem. 2. Est largitio, & modus debitus in ea servandus. Ei opponitur per defectum avaritia: per excessum prodigalitas, quæ consistit in defectu conservandi, & excessu erogandi: quamvis hæc sit sæpe venialis, quatenus cum sola liberalitate pugnat: est tamen mortalis culpa, cum quis inde se reddit impotentem ad solvenda debita, ad sustentandam convenienter familiam, ad Eleemosynas erogandas; &c. vel ratione finis, periculi, scandali, &c.

7. Veritas in dicendo, seu veracitas est virtus, qua inclinamur ad semper loquendum conformiter menti nostræ: unde facit ut rectè utamur signis ordinatis ad mentem alteri patefaciendam. Ei opponitur mendacium: circa quod

Q. 1. *An omne mendacium est intrinsecè malum?*

Resp. Aff. Ita omnes, & Aristot. ipse l. 4. Et hic c. 7. dicit mendacium per se esse malum, & vituperabile. Prob. quia in se continet inordinationem, nam pervertit naturalem institutionem, & finem locutionis ad hoc entibus intellectivis concessæ, ut possint inter se communicare sensus suos: ac proinde per se evertit communicationem cum hominibus, & commercium vitæ socialis: estque deceptivum proximi. Ideo omne mendacium in Scriptura prohibetur. *Noli velle mentiri omne mendacium.* Eccli 7. *Verbum mendax justus detestabitur.* Prov. 13. *Nolite mentiri invicem.* Col. 3. *Deponentes mendacium, loquimini veritatem.* Eph. 4. unde Alex III. c. 4. *de usur.* ait quod *Scriptura Sacra prohibeat pro alterius vita mentiri.* Mendacium tamen, quod nec proximum, nec honorem Dei graviter lædit, nec scandalum parit, nec est contra bonos mores, veniale est, quale est merè jocosum, vel officiosum, ut docet S. August. in Psal. 5. Nam tunc ejus inordinatio non censetur gravis. At mendacium perniciosum, quod graviter lædit bonum proximi, vel honorem Dei, aut grave scandalum parit, est mortale: quia graviter repugnat charitati Dei, vel proximi, vel etiam justitiæ, aut religioni; tale est omne mendacium contra fidem religionem, vel bonos mores, in judicio, testimoniis, juramentis,

con;

contractibus, detractioe gravi; &c. *os quod mentitur, occidit animam.* Sap. 1. *perdes omnes: qui loquuntur mendacium.* Pſal. 5.

Idem dic de simulatione, nam est verè, & propriè mendacium in facto, mendacium enim est locutio contra mentem. Per locutionem autem intelligitur actuum internorum significatio per quævis signa mentis significativa, sive sint verba, sive facta, gestus, nutus, sive scriptura. Nam (ut ait S. August. lib. de mendac. c. 3.) *Ille mentitur, qui aliud habet in animo, & aliud verbis, vel quibuslibet significationibus enuntiat.* Et Thom. 2, 2. q. 111. a. 1. ait: *ad virtutem veritatis pertinet, ut quis talem se exhibeat exterius per signa exteriora, qualis est. Signa autem exteriora non solum sunt verba, sed etiam facta. Sicut ergo veritati opponitur, quod aliquis per verba exteriora aliud significet, quam quod habet apud se, quod ad mendacium pertinet: Ita etiam opponitur veritati, quod aliquis per aliqua signa factorum, vel rerum aliquid significet contrarium ejus, quod in eo est: quod propriè simulatio dicitur. Unde simulatio propriè est mendacium quoddam in exteriorum signis factorum consistens. Non refert autem utrum aliquis mentiatur verbo, vel quocumque alio facto. Unde cum omne mendacium sit peccatum, consequens est etiam, quod omnis simulatio est peccatum. Sed q. 110. a. 3. ad 4. ait: licet tamen veritatem occultare prudenter sub aliqua dissimulatione, ut August. dicit in lib. contra Mendac. aliud est enim verum celare, & aliud falsum significare.*

Q. 2. An aliquando licet uti æquivocatione,
vel restrictione mentali?

Not. Æquivocatio hîc est vox, seu propositio varios habens sensus; quam proferens prævidet ab audiente accipiendam in alio sensu, quàm ipse intelligit. Duplex est; alia determinabilis exterius, & latè dicta, cujus scilicet sensus verus à proferente intellectus potest per se cognosci ex circumstantiis, aut indiciiis exterioribus: alia non determinabilis, & strictè dicta, cujus sensus à loquente intellectus non potest ullatenus deprehendi.

Restrictio mentalis est propositio, cujus verba exterius prolata falsum sensum, & contrarium menti loquentis exprimunt, si præcisè secundum se spectentur; sed conjuncta cum iis, quæ mente retinentur, faciunt sensum verum. Duplex est; una purè mentalis, & strictè dicta, cujus sensus à loquente intellectus non potest ex circumstantiis, aut indiciiis exterioribus deprehendi: ut si quærenti, an videris Petrum respondeas: *non vidisse* subintelligendo *in foro*, cum tamen videris domitux. Nam ex nullis circumstantiis colligi potest, te interrogari de visione in foro, aut de illa respondere. Altera non purè mentalis, cum verba exterius prolata adjunctas habent circumstantias externas, quibus ea, quæ mente retinentur, per se facile cognosci possunt: ita ut circumstantiæ ex usu apud prudentes recepto consignent, & verum sensum restrictionis

tionis sufficienter indicent; inter quas recensentur status Confessarii, Legati, Secretarii, obligatio secreti, &c.

Resp. I. Nunquam licet uti æquivocatione non determinabili exterius, nec restrictione purè mentali. Quia 1. sunt per se deceptivæ proximi, & contra naturalem institutionem, ac finem locutionis, & signorum ordinatorum ad exprimendos conceptus mentis. Ideoque sunt per se malæ, & inordinatæ. 2. Earum usus est perniciosus Reip. & societati humanæ; nam si licitus esset, tolleretur sermonum certitudo, nemo enim unquam certus esset de fide, & mente alterius, omnibusque dolis pateret aditus: & sic everteretur auctoritas testimonii humani, & fides humana, ideoque & commercium inter homines corrueret. 3. Sunt mendacium, & si juretur, fiet perjurium. Nam locutio totaliter sumpta est contra mentem, cum neque ex se, neque ex circumstantiis externis habeat vim significandi totam propositionem internam, aut partem illam in mente subintellectam; sed id solum significet, quod verba in suo sensu obvio præ se ferunt, quod quidem est contra mentem. Enimverò, ut ait de Lugo, veritas propositionis vocalis consistit in ejusdem propositionis secundum significationem externam vocibus impositam, conformitate cum mente loquentis. Deinde voces datæ sunt homini à natura ipsa, ut suos conceptus patefaciat, & ut iis non
utatur

utatur nisi juxta significationem semel impo-
 sitam. *Verba* (inquit S. August. Enchir. 22.)
Propterea sunt instituta, non per quæ se invicem
homines fallant; sed per quæ in alterius quisque
notitiam cogitationes suas perferat. Verbis igitur
uti ad fallaciam, non ad quod instituta sunt,
peccatum est. 4. Innoç. XI. damnavit has pro-
pos. Sicut jacent. 26. Si quis vel solus, vel
coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte,
sive recreationis causâ, sive quocumque alio fine
juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, in-
telligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit,
vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis
aliud additum verum, revera non mentitur, nec
est perjurus. 27. Causa justa utendi his amphibo-
logiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad sa-
lutem corporis, honorem, res familiares tuendas,
vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veri-
tatis occultatio censeatur tunc expediens, & stu-
diosa.

Resp. II. Certum est non licere uti ulla æ-
 quivocatione etiam determinabili, neque re-
 strictione etiam non purè mentali. I. Ex in-
 tentione decipiendi proximum, seu ei falsam
 opinionem ingenerandi; quia hoc per se ma-
 lum est: nam (ut ait Layman) sicut veritas
 est mentis perfectio, ita falsitas omnis est de-
 honestatio, & dedecus ejusdem: alterius au-
 tem mentem ad Dei similitudinem conditam
 dedecorare velle intrinsecè malum est. *Verbis*
uti ad fallaciam, non ad quod instituta sunt, pec-
catum

catum est, ait S. August. sup. 2. Quoties interrogans habet jus inquirendi, & sciendi veritatem, ut Superior, Judex, &c. Nam huic juri respondet in interrogato obligatio clarè, & sine ambiguitate veritatem detegendi & juxta interrogantis mentem, respondendi. *Azor dicens esse communem omnium sententiam.*

5. Quando non adest gravis, & justa causa occultandi veritatem: quia bonum, & Lex societatis humanæ exigit, ut clarè, & juxta interrogantis mentem respondeamus, quamvis non habeat jus strictum rem illam cognoscendi saltem dum non adest gravis, & justa causa eam occultandi. Quæ Lex fundatur in ipsa natura hominis, in quantum est animal sociabile. *Quia homo est animal sociale, naturaliter unus homo debet alteri id, sine quo societas humana servari non posset. Non autem possent homines ad invicem convivere, nisi sibi invicem crederent tanquam sibi invicem veritatem manifestantibus. Et ideo virtus veritatis aliquo modo attendit rationem debiti.* ait S. Thom. 2. 2. q. 109. a. 3. ad 1.

Hinc quærenti, an liceat uti æquivocatione, vel restrictione mentali dici debet id non licere, ut constat ex propos. damnata cit. non solum quia æquivocatio, & restrictio simpliciter dictæ intelliguntur ordinariè de æquivocatione non determinabili exterius, & de restrictione purè mentali; sed etiam quia interrogatio est indefinita, ideòque universalis. At juxta communem sententiam, non licet in casibus

supra dictis uti restrictione etiam non purè mentali, nec æquivocatione etiam determinabili.

Itaque potest esse solum controversia in casu, ubi adest obligatio, vel alia gravis causa, occultandi veritatem ei, qui non habet jus exigendi ejus cognitionem, nec suppetit alia via eam occultandi, & intenditur solum occultatio veritatis, non autem deceptio proximi, quæ tantum permittitur.

Multi earum usum cum tali limitatione defendunt post S. Antonin. 2. p. tit. 10. cap. 1. §. 1. & S. Raymund. lib. 1. *Sumtit. de Mendac.* Quia, inquit, per eas non affirmatur falsum, sed verum, quamvis obscurius expressum, ita ut tamen veritas ex circumstantiis extrinsecis deprehendi possit, & sic non sunt per se deceptivæ, nam verba ut conjuncta signis, vel circumstantiis humano modo cognoscibilibus, sunt significativa totius propositionis mentalis. Neque repugnant societati seu commercio humano, cum potius ad illud sint necessariæ: nam alioqui nulla erit via licite servandi vitam proximi, & secretum graviter obligans, & eludendi importunitatem hominum curiosè inquirentium de iis, quæ ad illos non spectant, nec eos scire expedit, & quæ sine gravi damno injusto revelari nequeunt. Addunt adversarios suos eandem quoad rem admittere, sed mutato nomine appellare vel fictionem, vel figuram, vel præcisionem, vel
 usur.

usurpationem sensûs mystici, præcisivi, formalis; aut ita illas definire, ut videantur intelligere solum æquivocationem non determinabilem, & restrictionem purè mentalem, vel usurpatam cum intentione decipiendi proximum.

Sed alii cujusvis æquivocationis, & restrictionis usum absolutè, & indiscriminatim damnant. Quia 1. earum usus fuit incognitus Patribus & præsertim S. August. tanquam utilis ad vitandum mendacium, aut necessarius ad occultandam in necessitate veritatem. Nam S. Doctor lib. contra Mendac. cap. 18. proponit casum hominis gravi morbo periclitantis, cujus jam vires ferre non possint, si ei mortuus unicus, & charissimus filius nuntietur, quique à te sciente verè mortuum esse quærit, an vivat. Unum tantum ex his tribus. *Mortuus est, vivit, nescio*, Respondere potes inquit S. August. nam quidquid aliud dixeris, vel si tacueris nihil aliud credet æger, quàm filium mortuum esse. Sic casum S. Doctor resolvit: ex illis tribus duo sunt falsa nempe, *Vivit, & nescio*, nec dici possunt nisi mentiendo. Unde id unum salva veritate, cui, (non obstante quolibet incommodo inde per accidens secuturo,) adherere debes, respondere potes, *Mortuus est*. 2. Quia dicunt eas esse mendacia, & per se deceptivas proximi. 3. Quia, inquit, non est necessitas iis utendi; nam **C**edere sub secreto commissa interrogaris, re-

Spondere debes interrogationem illam illicitam esse, nec tibi licere quidquam ad eam respondere. Reus verò non legitime interrogatus respondere debet se nihil habere, quod dicat. Addunt non esse absurdum, quod in certis casibus nulla restet via licita occultandi veritatem, sicut nec se defendendi contra injustum aggressorem.

Not. Clerus Gallicanus an 1700. hanc propos. Patriarchæ, & Prophetæ, ipse Christus, nedum viri, & Justi, & Sancti equivocationibus, sive amphibologiis, & restrictionibus mentalibus usi sunt. damnavit ut scandalosam, & impiam.

TRA